

Inhoud

| | | | |
|---|-----|--|-----|
| Inleiding en verantwoording | 7 | De heiliging | 224 |
| Hoofdstuk 1 | | De aanneming tot kinderen | 232 |
| Over belijdenisgeschriften en hun harmonisatie | 11 | Berouw en bekering | 234 |
| 1.1. Waarom belijdenisgeschriften? | 11 | Goede werken | 240 |
| 1.2. Soorten belijdenissen | 17 | De volharding | 250 |
| 1.3. Harmonieën en verzamelwerken | 21 | De verzekering | 262 |
| 1.4. Literatuur | 23 | Gods wet | 270 |
| Hoofdstuk 2 | | Het eerste gebod | 278 |
| De zeven belijdenisgeschriften | 25 | Het tweede gebod | 282 |
| 2.1. De Augsburgse Confessie (1530) | 25 | Het derde gebod | 288 |
| 2.2. De Catechismus van Genève (1542) | 30 | Het vierde gebod | 294 |
| 2.3. De Nederlandse Geloofsbelijdenis (1561) | 35 | Het vijfde gebod | 300 |
| 2.4. De Heidelbergse Catechismus (1563) | 43 | Het zesde gebod | 304 |
| 2.5. De Dordtse Leerregels (1619) | 52 | Het zevende gebod | 308 |
| 2.6. De Belijdenis en de Kleine Catechismus van Westminster (1646-1648) | 71 | Het achtste gebod | 310 |
| Harmonie van zeven protestantse belijdenisgeschriften | 85 | Het negende gebod | 312 |
| Inleiding | 86 | Het tiende gebod | 314 |
| <i>Theologie: De leer aangaande God</i> | 88 | De functie van Gods geboden | 318 |
| Het wezen en de eigenschappen van God | 88 | De christelijke vrijheid | 322 |
| Gods openbaring | 92 | Bidden en vasten | 332 |
| De heilige Schrift [overal klein] | 94 | Het Onze Vader | 338 |
| De apocriefe boeken | 104 | <i>Ecclesiologie: De leer aangaande de kerk</i> | 350 |
| De heilige Drie-eenheid | 106 | De leer aangaande de kerk | 350 |
| De Godheid van de Zoon | 112 | Eenheid met Christus en gemeenschap der heiligen | 356 |
| De Godheid van de Heilige Geest | 116 | De kerkregering | 362 |
| Gods besluiten en de uitverkiezing | 118 | De genademiddelen: Woord en sacramenten | 374 |
| De schepping | 130 | De Heilige Doop | 382 |
| Gods voorzienigheid | 134 | Het Heilig Avondmaal | 390 |
| <i>Antropologie: De leer aangaande de mens</i> | 140 | De overheid | 402 |
| De zondeval, erfzonde en straf | 140 | Celibaat, huwelijk, echtscheiding en gezinsleven | 410 |
| Gods verbond met de mens | 148 | <i>Eschatologie: De leer aangaande de laatste dingen</i> | 418 |
| De vrije wil en menselijke onbekwaamheid | 152 | Dood en wederopstanding | 418 |
| <i>Christologie: De leer aangaande de Middelaar</i> | 158 | Het laatste oordeel en de eeuwigheid | 424 |
| Christus als Middelaar | 158 | Niet-gerubriceerde fragmenten | 431 |
| De namen van Christus | 162 | Register | 437 |
| De naturen van Christus | 166 | | |
| De ambten van Christus | 172 | | |
| De staten van Christus | 178 | | |
| Gods genade in Christus | 192 | | |
| De beloften van het Evangelie | 196 | | |
| <i>Soteriologie: De leer aangaande de zaligheid</i> | 198 | | |
| Algemene genade en uitwendige roeping | 198 | | |
| Inwendige roeping en wedergeboorte | 202 | | |
| Het geloof | 208 | | |
| De rechtvaardiging | 216 | | |

Inleiding en verantwoording

In de loop der eeuwen zagen vele tientallen protestantse belijdenisgeschriften het licht. Het is ondoenlijk om al deze belijdenisgeschriften inhoudelijk uitvoerig weer te geven en te vergelijken in één handzaam boek. In *Belijden in zeventvoud* staan zeven confessies centraal. Dit betekent dat er een selectie gemaakt moest worden uit de bestaande belijdenisgeschriften.

Geselecteerde confessies

Om *Belijden in zeventvoud* zo relevant mogelijk te maken, lag het voor de hand om in ieder geval de Nederlandse Geloofsbelijdenis, de Heidelbergse Catechismus en de Dordtse Leerregels in het boek op te nemen. Deze belijdenisgeschriften worden immers door veel Nederlandse protestantse kerken als gezaghebbend erkend.

Vanwege de sterke theologische banden die er waren en nog steeds zijn tussen Engeland en Nederland is ervoor gekozen om ook de Westminster Confessie en de Kleine Westminster Catechismus te selecteren. Beide confessies genieten tot op de dag van vandaag, ook in ons land, veel belangstelling. Omdat de Kleine Westminster Catechismus voor een aanzienlijk deel beschouwd kan worden als een samenvatting van de Grote Westminster Catechismus, is laatstgenoemde niet opgenomen in *Belijden in zeventvoud*. De overige twee geselecteerde belijdenisgeschriften, de Augsburgse Confessie en de Catechismus van Genève, gelden als belangrijke vertegenwoordigers van de twee hoofdstromingen binnen het protestantisme: respectievelijk het lutheranisme en het calvinisme. Deze geschriften hebben een gezaghebbende status en hebben meer of minder invloed uitgeoefend op latere belijdenisgeschriften.¹

Gebruikte vertalingen

Voor *Belijden in zeventvoud* is in de meeste gevallen gebruikgemaakt van bestaande vertalingen van de confessies. De Nederlandse Geloofsbelijdenis, de Heidelbergse Catechismus en de Dordtse Leerregels zijn weergegeven in vertalingen die in hun oorspronkelijke vorm zijn goedgekeurd door de Nationale Synode te Dordrecht (1618-1619). Deze vertalingen worden nog steeds gebruikt door een groot aantal Nederlandse protestantse kerken.

Om de toegankelijkheid van de teksten te vergroten, wordt meerdere malen met behulp van een explicatieve voetnoot een sterk verouderd woord of een minder duidelijke zinsnede toegelicht.

De oude vertaling van de Nederlandse Geloofsbelijdenis wordt in veel kerkboeken niet afgedrukt met verwijsteksten.

In dit boek zijn vele honderden relevante verwijsteksten naar de Bijbel uit een nieuwere vertaling van de belijdenis aan de oude vertaling toegevoegd.

De gebruikte vertalingen van de Catechismus van Genève en de Augsburgse Confessie zijn afkomstig uit het boek *Belijdenisgeschriften van de Protestantse Kerk in Nederland* (2009).² Deze publicatie bevat de elf belijdenisgeschriften die in artikel 1 van de kerkorde van de Protestantse Kerk in Nederland worden genoemd. In opdracht van het moderamen van de synode heeft een commissie de belijdenisgeschriften, veelal vanuit de brontekst, opnieuw vertaald.³ De commissie bestond uit de volgende personen: prof. dr. K. Zwanepol, ds. C.H. van Campenhout, prof. dr. J.P. Boendermaker, dr. F.G.M. Broeyer, prof. dr. C. van der Kooi, prof. dr. A. de Reuver en prof. dr. W. Verboom.

Wij zijn uitgeverij Protestantse Pers (een label van uitgevergroep Jongbloed te Heerenveen) en in het bijzonder de voorzitter van de commissie, prof. dr. K. Zwanepol, zeer erkentelijk voor hun royale toestemming om voor *Belijden in zeventvoud* de genoemde teksten kosteloos te gebruiken. Voor de volledigheid tekenen we hier aan dat enkele voetnoten bij de Augsburgse Confessie en de Catechismus van Genève door ons zijn toegevoegd of enigszins aangepast. Eventuele tekortkomingen in het notenapparaat nemen wij daarom voor onze rekening.

De meest recente Nederlandse vertaling van de Westminster belijdenisgeschriften dateert uit 1986.⁴ Omdat deze vertaling hier en daar (ver)taalkundige onvolkomenheden bevat, is ervoor gekozen om speciaal voor *Belijden in zeventvoud* de Westminster Confessie en de Korte Westminster Catechismus opnieuw uit het Engels te vertalen. Voor dit werk tekent Thera Tanis-Baars. Op deskundige wijze heeft zij, rekening houdend met het gangbare confessionele taalcoloriet, beide zeventiende-eeuwse belijdenisgeschriften overgezet naar hedendaags Nederlands.⁵

Werkwijze

In *Belijden in zeventvoud* wordt de inhoud van zeven protestantse belijdenisgeschriften op onderwerp gerubriceerd. De structurering en het doel van de zeven in dit boek behandelde confessies komen uiteraard niet direct overeen met de opzet en structuur van *Belijden in zeventvoud*.

² K. Zwanepol e.a., *Belijdenisgeschriften van de Protestantse Kerk in Nederland* (Heerenveen 2009).

³ Voor een verantwoording van de werkwijze van de commissie zie Zwanepol, *Belijdenisgeschriften*, 7-9.

⁴ G. van Rongen (ed.), *De Westminster Confessie met de Grote en de Kleine Westminster Catechismus* (Barneveld 1986).

⁵ De Westminster Confessie, de Grote Westminster Catechismus en de Kleine Westminster Catechismus worden op termijn ook afzonderlijk uitgegeven in de nieuwe vertaling van Thera Tanis-Baars door uitgeverij De Banier.

¹ Zie ook hoofdstuk 2.

Dit gegeven maakt dat bij het rubriceren van de inhoud van de belijdenisgeschriften keuzes moesten worden gemaakt. In veel gevallen behandelt een confessie allerlei onderwerpen gestructureerd en belijnd. Dan is de inhoud van het belijdenisgeschrift eenvoudig te rubriceren. Soms ligt het gecompliceerder. Zo kan het zijn dat in een bepaalde paragraaf twee of meerdere onderwerpen aan de orde komen. Per geval is in zo'n situatie nagegaan of een deel van de paragraaf of zelfs de complete paragraaf ook zinvol onder een andere noemer was te rubriceren. Wanneer slechts een deel van de paragraaf elders is opgenomen, wordt op die plaats in veel gevallen door middel van een voetnoot verwezen naar de pagina in het boek waar de betreffende paragraaf integraal is opgenomen.

Uiteraard komt het ook meermalen voor dat een specifiek onderwerp in een belijdenisgeschrift helemaal niet aan de orde komt. In zo'n geval valt er gewoonweg niets te rubriceren. Dit is met name het geval met belijdenisgeschriften die vooral handelen over één specifiek onderwerp, zoals bijvoorbeeld de Dordtse Leerregels.

Structuur

Er is een veelvoud aan mogelijkheden om theologische dogma's ordelijk weer te geven. Al eeuwenlang wordt dat onder meer gedaan met behulp van de zogeheten lokaal-methode (loci-structuur).⁶ Een invloedrijk voorbeeld is de *Loci communes* (1521), een systematische samenvatting van de geloofsleer, samengesteld door de Duitse reformator Philip Melancthon (1497-1560). Ook de eerste uitgave van de *Institutie* (1536), het bekende werk van de Geneefse reformator Johannes Calvijn (1509-1564), is deels gestructureerd volgens de loci-methode.⁷

In navolging van bovenstaande reformatoren, en in hun voetspoor vele protestantse dogmatici, is ook *Belijden in zeventvoud* gestructureerd met behulp van de lokaal-methode.⁸ Aan deze keuze ligt een praktisch en principieel motief ten grondslag. Werken volgens de lokaal-methode maakt dat vrijwel al het theologische spreken op een logische wijze gerubriceerd kan worden. Ook voorkomt gehoorzaamheid aan de loci-structuur mogelijke eenzijdigheden die aan vrijblijvende keuzes van de auteur ten grondslag zouden kunnen liggen.

Voorafgaand aan de rubricering van de belijdenisgeschriften zijn in *Belijden in zeventvoud* een aantal uitvoerige inleidingen op de verschillende confessies geplaatst.

⁶ Zie ook § 1.2.2.

⁷ Voor een uitvoerige analyse van de structuur van de verschillende versies van Calvijns *Institutie* zie o.a. A. Baars, *Om Gods verhevenheid en Zijn nabijheid. De Drie-eenheid bij Calvijn* (Kampen 2005²) 74vv; W. de Greef, *Johannes Calvijn. Zijn werk en geschriften* (Kampen 2006²) 254-265; H.J. Selderhuis, 'Institutie', in: H.J. Selderhuis (red.), *Calvijn Handboek* (Kampen 2008) 232-239.

⁸ Vgl. Joel R. Beeke en Sinclair B. Ferguson (red.), *Reformed Confessions Harmonized* (Grand Rapids 1999). Een Engelstalig boek met een vergelijkbare opzet als *Belijden in zeventvoud*.

De inleidingen, die geschreven zijn door A. Baars, voorzien de lezer van de nodige achtergrondinformatie. De opzet van dit boek maakt het goed mogelijk om de belijdenisgeschriften inhoudelijk met elkaar te vergelijken. Kennis van de historische achtergronden van de belijdenisgeschriften is onmisbaar om geconstateerde verschillen te duiden.

Ten slotte

Bij het schrijven en samenstellen van dit boek hadden we een breed publiek voor ogen. We hopen dat *Belijden in zeventvoud* niet alleen een leerzaam studieboek zal blijken te zijn voor theologiestudenten en andere belangstellenden, maar dat ook predikanten en catecheten het gaan waarderen als een waardevol hulpmiddel bij bijvoorbeeld de voorbereiding van de (catechismus)prediking of catechese. Het is onze overtuiging dat belijdende protestantse christenen het aan hun stand zijn verplicht om op de hoogte te zijn van de inhoud van de protestantse belijdenisgeschriften. Als *Belijden in zeventvoud* hieraan bijdraagt, is een belangrijk doel van deze uitgave bereikt.

Woudenberg en Kampen, zomer 2013

A. Baars en A. Groothedde

Augsburgse Confessie
(1530)

Catechismus van Genève
(1545)

Nederlandse
Geloofsbelijdenis (1561)

Inleiding

1. Predikant: Wat is het hoofdoel van het menselijk leven?

Kind: God te kennen.

2. Predikant: Waarom zeg je dit?

Kind: Omdat Hij ons geschapen en in de wereld gebracht heeft om in ons verheerlijkt te worden. En het is zeker terecht dat wij ons leven met Zijn eer in verband brengen, omdat Hij er het Begin van is.

3. Predikant: Wat is het hoogste goed van de mensen?

Kind: Datzelfde.

4. Predikant: Waarom noem je dit het hoogste goed?

Kind: Aangezien ons lot bij het ontbreken daarvan ongelukkiger is dan dat van de rede-loze dieren.

5. Predikant: Hieraan zien wij dus, dat er niets zo ongelukkig is als niet naar Gods wil te leven?

Kind: Jazeker.

6. Predikant: Maar wat is de ware en juiste kennis van God?

Kind: Wanneer men Hem zo kent dat Hij geëerd wordt.

7. Predikant: Wat is de goede manier om Hem te eren?

Kind: Dat wij in Hem al ons vertrouwen stellen; dat wij Hem dienen door gehoorzaam te zijn aan Zijn wil; dat wij Hem in al onze noden aanroepen en in Hem ons heil en alle goeds zoeken; en dat wij met hart en mond erkennen, dat alle goed alleen van Hem komt.

Heidelbergs
Catechismus (1563)

Dordtse Leerregels
(1619)

Westminster Confessie
(1647)

Kleine Westminster
Catechismus (1647)

Vraag 1: Wat is uw enige troost, beide in het leven en sterven?

Antwoord: Dat ik met lichaam en ziel, beide in het leven en sterven^a, niet mijn^b, maar mijns getrouwen Zaligmakers Jezus Christus eigen ben^c, Die met Zijn dierbaar bloed voor al mijn zonden volkomenlijk betaald^d en mij uit alle heerschappij des duivels verlost heeft^e, en also bewaart^f, dat zonder den wil mijns hemelsen Vaders geen haar van mijn hoofd vallen kan^g, ja ook, dat mij alle ding tot mijn zaligheid dienen moet^h; waarom Hij mij ook door Zijn Heiligen Geest van het eeuwige leven verzekertⁱ, en Hem voortaan te leven van harte willig en bereid maakt.^k

^aRom. 14:8.

^b1 Kor. 6:19.

^c1 Kor. 3:23; Tit. 2:14.

^d1 Petr. 1:18-19; 1 Joh. 1:7;

1 Joh. 2:2, 12.

^eHebr. 2:14; 1 Joh. 3:8; Joh. 8:34-36.

^fJoh. 6:39; Joh. 10:28; 2 Thess. 3:3;

1 Petr. 1:5.

^gMatth. 10:30; Luk. 21:18.

^hRom. 8:28.

ⁱ2 Kor. 1:22; 2 Kor. 5:5; Ef. 1:14;

Rom. 8:16.

^kRom. 8:14; 1 Joh. 3:3.

Vraag 1: Wat is het hoogste doel van de mens?

Antwoord: Het hoogste doel van de mens is om God te verheerlijken¹ en zich eeuwig in Hem te verheugen.²

¹Rom. 11:36; 1 Kor. 10:31.

²Ps. 73:25-28.

Augsburgse Confessie
(1530)

Catechismus van Genève
(1545)

Nederlandse
Geloofsbelijdenis (1561)

Het wezen en de eigenschappen van God

I. Over God

In grote eenstemmigheid met de kerk wordt bij ons geleerd, dat het besluit van het concilie van Nicea over de eenheid van het goddelijk Wezen en de drie Personen waar is en zonder enige twijfel geloofd moet worden¹. Dat houdt in, dat er één goddelijk Wezen is dat genoemd wordt en ook is: God, eeuwig, onlichamelijk, ondeelbaar, onmetelijk van macht, wijsheid en goedheid, Schepper en Onderhouder van alle dingen, zienlijk en onzienlijk; en toch drie Personen, van hetzelfde Wezen en even machtig en eeuwig: Vader, Zoon en Heilige Geest. Het woord ‘personen’ wordt hier gebruikt in dezelfde betekenis als bij de kerkvaders, namelijk niet als aanduiding van een deel of van iemand anders kwaliteit, maar van een eigen bestaan.

Veroordeeld worden alle ketterijen die tegen dit artikel te voorschijn gekomen zijn, zoals de manicheeën², die stellen dat er twee principes zijn, goed en kwaad. Zo ook de valentinianen³, de arianen⁴, de eunomianen, de mohammedanen⁵ en alle anderen daarmee vergelijkbaar. Veroordeeld worden ook de samosaten⁶, de oude en de nieuwe, die beweren dat er slechts één Persoon is en over het Woord en de Heilige Geest geslepen en goddeloos oreren dat het geen onderscheiden Personen zijn, maar dat Woord betekent: het mondelinge woord en dat de Geest een in de dingen ingeschapen Beweging is.

¹ Hier wordt verwezen naar de geloofsbelijdenis van het concilie van Nicea (325) zoals die is bevestigd en aangevuld door het concilie van Constantinopel (381). Gewoonlijk wordt deze belijdenis kortweg aangeduid als de Geloofsbelijdenis van Nicea. Zij is afgedrukt achterin de meeste protestantse kerkboeken.

² Sekte van Perzische oorsprong, die twee goden onderscheidde: de god van het licht en die van de duisternis, van goed en van kwaad.

³ Aanhangers van Valentinus (Egypte tweede

23. Predikant: Wat versta je eronder dat Hij almachtig is?¹

Kind: Het wil niet slechts zeggen dat Hij de macht heeft zonder die nog uit te oefenen, maar juist dat Hij alle schepselen in Zijn hand heeft en deze afhankelijk van Hem zijn; dat Hij over alle dingen beschikt door Zijn voorzienigheid, de wereld regeert door Zijn wil en alles, wat er gebeurt, naar Zijn goeddenken leidt.

¹ Voor een uitvoerige beschrijving van het Wezen en de eigenschappen van God, zie ook de vragen en antwoorden over het eerste en tweede gebod.

24. Predikant: Naar wat jij zegt, is de macht van God dus niet werkeloos, maar sluit zij veeleer in, dat Zijn hand altijd aan het werk is en er niets buiten Hem om gebeurt of Zijn toestemming en Zijn opdracht mist?

Kind: Zo is het.

25. Predikant: Waarom voeg je eraan toe, dat Hij Schepper van de hemel en de aarde is?

Kind: Omdat Hij zich aan ons geopenbaard heeft door Zijn werken, moeten wij Hem daarin zoeken. Want ons begrip is niet in staat Zijn Wezen te vatten. Maar de wereld is voor ons als een spiegel waarin wij Hem kunnen aanschouwen, al naar gelang het nuttig voor ons is Hem te kennen.

264. Predikant: Wat wil dat achtervoegsel zeggen: die in de hemelen zijt?

Kind: Dit betekent hetzelfde als wanneer ik Hem hoog, machtig en ondoorgrondelijk zou noemen.

265. Predikant: Hoe dat zo? En met welk doel?

Kind: Opdat wij, als wij Hem aanroepen, leren onze gedachten opwaarts te heffen om ons daardoor niets vleselijks noch aards over Hem voor te stellen noch Hem met onze maatstaven in overeenstemming te brengen noch Hem aan onze wil te onderwerpen; maar om nederig zijn luisterrijke majesteit te aanbidden en tevens om een vaster vertrouwen in Hem te hebben, aangezien Hij de Regeerder en Heerser over alles is.

Artikel 1. Dat er een enig God is.

Wij geloven allen met het hart en belijden met den mond¹ dat er is een enig en eenvoudig² geestelijk Wezen³, Hetwelk wij God noemen: eeuwig⁴, onbegrijpelijk⁵, onzienlijk⁶, onveranderlijk⁷, oneindig⁸, almachtig⁹; volkomen wijs¹⁰, rechtvaardig¹¹, goed¹², en een zeer overvloedige Fontein van alle goed.¹³

¹ Rom. 10:10.

² Deut. 6:4; Jes. 44:6; 1 Kor. 8:4, 6; Ef. 4:6; 1 Tim. 2:5.

³ Joh. 4:24.

⁴ Ps. 90:2.

⁵ Rom. 11:33.

⁶ Kol. 1:15; 1 Tim. 6:16.

⁷ Mal. 3:6; Jak. 1:17.

⁸ 1 Kon. 8:27; Jes. 44:6; Jer. 23:24.

⁹ Gen. 17:1; Gen. 35:11;

Matth. 19:26; Openb. 1:8.

¹⁰ Rom. 16:27.

¹¹ Jer. 12:1; Rom. 3:25-26; Rom. 9:14;

Openb. 16:5, 7.

¹² Matth. 19:17.

¹³ 1 Kron. 29:10-12; Jak. 1:17.

Heidelbergse
Catechismus (1563)

Dordtse Leerregels
(1619)

Westminster Confessie
(1647)

Kleine Westminster
Catechismus (1647)

Vraag 10: Wil God zulke ongehoorzaamheid en afval ongestraft laten?

Antwoord: Neen Hij, geenzins; maar Hij vertoornet Zich schrikkelijk^a beide over de aangeboren en werkelijke zonden, en wil die door een rechtvaardig oordeel tijdelijk en eeuwiglijk straffen^b; gelijk Hij gesproken heeft: Vervloekt is een iegelijk, die niet blijft in al hetgeen geschreven is in het boek der wet, om dat te doen.^c

^aGen. 2:17; Rom. 5:12.

^bPs. 50:21; Ps. 5:6; Nah. 1:2; Ex. 20:5; Ex. 34:7; Rom. 1:18; Ef. 5:6.

^cDeut. 27:26; Gal. 3:10.

Vraag 11: Is dan God ook niet barmhartig?

Antwoord: God is wel barmhartig, maar Hij is ook rechtvaardig; daarom zo eist Zijn gerechtigheid dat de zonde, welke tegen de allerhoogste majesteit Gods gedaan is, ook met de hoogste, dat is met de eeuwige straf aan lichaam en ziel gestraft worde.

^aEx. 34:6-7; Ex. 20:6.

^bPs. 7:10; Ex. 20:5; Ex. 23:7; Ex. 34:7; Ps. 5:5-6; Nah. 1:2-3.

Vraag 122: Welke is de eerste bede?

Antwoord: Uw Naam worde geheiligd. Dat is: Geef ons eerstelijk dat wij U recht kennen^a, en U in al Uw werken, in welke Uw almachtigheid, wijsheid, goedheid, gerechtigheid, barmhartigheid en waarheid klaarlijk schijnt, heiligen, roemen en prijzen^b;

Hoofdstuk 2 God en de heilige Drie-eenheid

I. Er is maar één enige¹, levende en waarachtige God.² Hij is oneindig in Wezen en volmaaktheid³, een allersuiverste Geest⁴, onzichtbaar⁵ en Hij heeft geen lichaam, leden⁶ of hartstochten.⁷ Hij is ook onveranderlijk⁸, onmetelijk⁹, eeuwig¹⁰, ondoorgondelijk¹¹, almachtig¹², volkomen wijs¹³, volkomen heilig¹⁴, volkomen vrij¹⁵ en geheel volmaakt.¹⁶ Hij voert alle dingen uit volgens de raad van Zijn eigen onveranderlijke en volkomen rechtvaardige wil¹⁷ en tot Zijn eigen eer.¹⁸ Daarnaast is Hij zeer liefdevol¹⁹, genadig, barmhartig, lankmoedig en overvloedig in goedertierenheid en waarheid. Hij vergeeft ongerechtigheid, overtreding en zonde²⁰ en beloont degenen die Hem ijverig zoeken.²¹ Maar omdat Hij alle zonde haat²², is Hij ook zeer rechtvaardig en vreselijk in Zijn oordelen²³ en zal de schuldige zeker niet voor onschuldig houden.²⁴

¹Deut. 6:4; 1 Kor. 8:4,6.

²Jer. 10:10; 1 Thess. 1:9.

³Job 11:7-9; Job 26:14.

⁴Joh. 4:24.

⁵1 Tim. 1:17.

⁶Deut. 4:15-16; Luk. 24:39; Joh. 4:24.

⁷Hand. 14:11,15.

⁸Mal. 3:6; Jak. 1:17.

⁹1 Kon. 8:27; Jer. 23:23-24.

¹⁰Ps. 90:2; 1 Tim. 1:17.

¹¹Ps. 145:3.

¹²Gen. 17:1; Openb. 4:8.

¹³Rom. 16:27.

¹⁴Jes. 6:3; Openb. 4:8.

¹⁵Ps. 115:3.

¹⁶Ex. 3:14.

¹⁷Ef. 1:11.

¹⁸Spr. 16:4; Rom. 11:36.

¹⁹1 Joh. 4:8,16.

²⁰Ex. 34:6-7; Ps. 103:3,8-12.

²¹Hebr. 11:6.

²²Ps. 5:6-7.

Vraag 4: Wat is God?

Antwoord: God is een oneindige¹, eeuwige² en onveranderlijke³ Geest⁴, daarin dat Hij de wijsheid⁵, macht⁶, heiligheid⁷, rechtvaardigheid, goedertierenheid en waarheid is.⁸

¹Job 11:7-9.

²Ps. 90:2.

³Jak. 1:17.

⁴Joh. 4:24.

⁵Ps. 147:5.

⁶Openb. 4:8.

⁷Openb. 15:4.

⁸Ex. 3:14; Ex. 34:6-7.

Vraag 5: Is er meer dan één God?

Antwoord: Er is maar één God, de levende en waarachtige God.¹

¹Deut. 6:4; Jer. 10:10.

**Augsburgse Confessie
(1530)****Catechismus van Genève
(1545)****Nederlandse
Geloofsbelijdenis (1561)**

eeuw), een gnosticus. De gnostiek leerde, dat er één goddelijk wezen is, waaruit trapsgewijs alles voortvloeit: eerst de hogere machten (Christus, de engelen, de Heilige Geest), dan de lagere, waaronder de mens. Door dieper inzicht krijgt de mens toegang tot het goddelijke.

⁴ Aanhangers van Arius (gestorven in 336), die meende, dat alleen God ongeboren en ongeschapen is; Jezus is wel het hoogste schepsel, maar niet gelijk aan God. Eunomius was een volgeling van Arius.

⁵ Dezen worden hier genoemd, omdat de islam geen Drie-eenheid kent.

⁶ Paulus van Samosata (Antiochië, ca. 260) dacht, dat Christus een Mens was, die door God als Zoon aangenomen werd.

Heidelbergse
Catechismus (1563)

Dordtse Leerregels
(1619)

Westminster Confessie
(1647)

Kleine Westminster
Catechismus (1647)

daarna ook dat wij al ons leven, gedachten, woorden en werken, also schikken en richten, dat Uw Naam om onzentwil niet gelaaterd, maar geëerd en geprezen worde.^c

^aJoh. 17:3; Jer. 9:24; Jer. 31:33-34; Matth. 16:17; Jak. 1:5; Ps. 119:105.

^bPs. 119:137; Luk. 1:46-47, 68-69; Rom. 11:33.

^cPs. 71:8; Ps. 115:1.

²³ Neh. 9:32-33.

²⁴ Ex. 34:7; Nah. 1:2-3.

II. God heeft alle leven¹, heerlijkheid², goedertierenheid³ en gelukzaligheid⁴ in en van Zichzelf. Hij alleen is in en tot Zichzelf algenoegzaam, en heeft geen enkel schepsel dat Hij gemaakt heeft nodig.⁵ Hij ontleent ook geen heerlijkheid aan Zijn schepselen⁶, maar Zijn heerlijkheid wordt zowel in, door, tot en over hen zichtbaar. Want Hij is de enige bron van alle bestaan, uit Wie, door Wie en tot Wie alle dingen zijn.⁷ God heeft soevereine heerschappij over alles, om daarmee, daarvoor of daarover te doen wat Hem behaagt.⁸ Alle dingen zijn open en zichtbaar voor Zijn ogen⁹, daarom is Zijn kennis oneindig, onfeilbaar en niet afhankelijk van het schepsel¹⁰, zodat voor Hem niets toevallig of onzeker is.¹¹ Hij is volkomen heilig in al Zijn raadslagen, in al Zijn werken en in al Zijn bevelen.¹² Aan God komt alle aanbidding, verering of gehoorzaamheid toe die Hij van engelen, mensen en alle andere schepselen wenst te ontvangen.¹³

¹ Joh. 5:26.

² Hand. 7:2.

³ Ps. 119:68.

⁴ Rom. 9:5; 1 Tim. 6:15.

⁵ Hand. 17:24-25.

⁶ Job 22:2-3.

⁷ Rom. 11:36.

⁸ Dan. 4:25,35; 1 Tim. 6:15; Openb. 4:11.

⁹ Hebr. 4:13.

¹⁰ Rom. 11:33-34; Ps. 147:5.

¹¹ Ez. 11:5; Hand. 15:17-18.

¹² Ps. 145:17; Rom. 7:12.

¹³ Openb. 5:12-14.

Augsburgse Confessie
(1530)

Catechismus van Genève
(1545)

Nederlandse
Geloofsbelijdenis (1561)

Gods openbaring

13. Predikant: Hoe weten wij dit [nl. dat God ons liefheeft en onze Vader en Heiland wil zijn]?

Kind: Door Zijn Woord, waarin Hij ons Zijn barmhartigheid in Christus bekend maakt en ons verzekert van Zijn liefde ten aanzien van ons.

25. Predikant: Waarom voeg je eraan toe, dat Hij Schepper van de hemel en de aarde is?

Kind: Omdat Hij zich aan ons geopenbaard heeft door Zijn werken, moeten wij Hem daarin zoeken. Want ons begrip is niet in staat Zijn Wezen te vatten. Maar de wereld is voor ons als een spiegel waarin wij Hem kunnen aanschouwen, al naar gelang het nuttig voor ons is Hem te kennen.

39. Predikant: Waarom noem je Jezus Christus Profeet?

Kind: Omdat Hij, door af te dalen in de wereld, Boodschapper en hoogste Gezant van God Zijn Vader is geweest om Diens wil volledig in de wereld te ontvouwen en hiermee alle profetieën en openbaringen te vol-eindigen.

Artikel 2. Door welk middel God van ons gekend wordt.

Wij kennen Hem door twee middelen. Ten eerste door de schepping, onderhouding, en regering der gehele wereld¹; overmits deze voor onze ogen is als een schoon boek, in hetwelk alle schepselen, grote en kleine, gelijk als letteren zijn, die ons de onzienlijke dingen Gods geven te aanschouwen, namelijk Zijn eeuwige kracht en Goddelijkheid, als de apostel Paulus zegt, Rom. 1:20; welke dingen alle genoegzaam zijn om de mensen te overtuigen, en hun alle onschuld te benemen. Ten tweede geeft Hij Zichzelf ons nog klaarder en volkomener te kennen door Zijn heilig en Goddelijk Woord², te weten, zoveel als ons van node is in dit leven, tot Zijn eer en de zaligheid der Zijnen.

¹Ps. 19:2-5.

²Ps. 19:8-9; 1 Kor. 1:18-21.

Heidelbergs
Catechismus (1563)

Dordtse Leerregels
(1619)

Westminster Confessie
(1647)

Kleine Westminster
Catechismus (1647)

Vraag 122: Welke is de eerste bede?

Antwoord: Uw Naam worde geheiligd. Dat is: Geef ons eerstelijk dat wij U recht kennen^a, en U in al Uw werken, in welke Uw almachtigheid, wijsheid, goedheid, gerechtigheid, barmhartigheid en waarheid klaarlijk schijnt, heiligen, roemen en prijzen.^b (...)¹

^aJoh. 17:3; Jer. 9:24; Jer. 31:33-34; Matth. 16:17; Jak. 1:5; Ps. 119:105.
^bPs. 119:137; Luk. 1:46-47, 68-69; Rom. 11:33.

¹ Voor de complete tekst van vraag en antwoord 122, zie pag. 89-91.

Hoofdstuk 3-4, artikel 6.

Hetgeen dan noch het licht der natuur noch de wet doen kan, dat doet God door de kracht des Heiligen Geestes, en door het woord of de bediening der verzoening, welke is het Evangelie van den Messias, waardoor het God behaagd heeft de gelovige mensen, zowel in het Oude als in het Nieuwe Testament, zalig te maken.

Hoofdstuk 3-4, artikel 7.

Deze verborgenheid van Zijn wil heeft God in het Oude Testament aan weinigen ontdekt, doch in het Nieuwe Testament (het onderscheid der volken nu weggenomen zijnde) heeft Hij haar aan meer mensen geopenbaard. Van welke onderscheiden uitdeling de oorzaak niet moet gesteld worden in de waardigheid van het ene volk boven het andere, of in het beter gebruik van het licht der natuur, maar in het gans vrije welbehagen en de onverdiende liefde Gods; waarom ook diegenen, wien buiten, ja tegen alle verdiensten zo groot een genade geschiedt, haar met een nederig en dankbaar hart moeten erkennen, maar in de anderen, wien deze genade niet geschiedt, moeten zij met den apostel de gestrengheid en rechtvaardigheid van Gods oordelen aanbidden en die geenszins curieuslijk onderzoeken.

Hoofdstuk 1 De Heilige Schrift

I. Hoewel het licht van de natuur en de werken van de schepping en de voorzienigheid de goedheid, wijsheid en kracht van God in zoverre openbaren dat mensen niet te verontschuldigen zijn¹, toch zijn ze niet voldoende om die kennis van God en Zijn wil te geven die nodig is voor de zaligheid.² Daarom heeft het de Heere behaagd om Zich verschillende malen op verscheidene wijzen te openbaren en Zijn wil aan Zijn Kerk bekend te maken.³ Daarna heeft Hij Zijn wil geheel op schrift gesteld om de waarheid beter te bewaren en door te geven.⁴ Maar ook opdat de Kerk beter bevestigd en getroost zou worden tegen het verderf van het vlees en de boosaardigheid van de satan en de wereld.⁵ Dit laat de noodzaak van de Heilige Schrift zien, aangezien de vorige manieren waarin God Zijn wil aan Zijn volk openbaarde nu zijn opgehouden.⁶

¹Ps. 29:1-3; Rom. 1:19-20,32; Rom. 2:1,14-15.

²1 Kor. 1:21; 1 Kor. 2:13-14.

³Hebr. 1:1.

⁴Spr. 22:19-21; Jes. 8:19-20; Matth. 4:4,7,10; Luk. 1:3-4; Rom. 15:4.

⁵2 Tim. 3:15; 2 Petr. 1:19.

⁶Hebr. 1:1-2.

Augsburgse Confessie
(1530)

Catechismus van Genève
(1545)

Nederlandse
Geloofsbelijdenis (1561)

De Heilige Schrift

13. Predikant: Hoe weten wij dit [nl. dat God ons liefheeft en onze Vader en Heiland wil zijn]?

Kind: Door Zijn Woord, waarin Hij ons Zijn barmhartigheid in Christus bekend maakt en ons verzekert van Zijn liefde ten aanzien van ons.

300. Predikant: Wat is het middel om een dergelijk goed [nl. het eeuwige leven] te bereiken?

Kind: Daartoe heeft Hij ons Zijn heilig Woord nagelaten, dat voor ons als een ingang in Zijn hemels Koninkrijk is.

301. Predikant: Waar tref je dit Woord aan?

Kind: Zoals het voor ons is neergelegd in de Heilige Schriften.

302. Predikant: Hoe moeten wij die gebruiken om er profijt van te hebben?

Kind: Door het Woord aan te nemen met een vaste innerlijke overtuiging als waarheid die uit de hemel is gekomen, ons er in oprechte gehoorzaamheid aan te onderwerpen, het lief te hebben met een waarachtige en algehele verknochtheid en het in onze harten gegrift te hebben met de bedoeling het te volgen en ons ernaar te voegen.

303. Predikant: Ligt dit alles in ons vermogen?

Kind: Zelfs in de geringste mate niet, maar het is God die op een dergelijke manier door Zijn Heilige Geest in ons werkt.

304. Predikant: Maar moeten wij dan geen moeite en ijver aanwenden om de leer die ons in de Heilige Schriften uitgelegd wordt, te horen en te lezen?

Kind: Jawel. En in de eerste plaats moet iedereen hier persoonlijk mee bezig zijn. En verder moeten wij vooral vaak de preken bijwonen, waarin dit Woord in de samenkomst van de christenen wordt verklaard.

Artikel 3. Het Woord van God.

Wij belijden dat dit Woord Gods niet is gezonden noch voortgebracht door den wil eens mensen, maar de heilige mensen Gods, van den Heiligen Geest gedreven zijnde, hebben [het] gesproken, gelijk de heilige Petrus zegt.¹ Daarna heeft God, door een bijzondere zorg, die Hij voor ons en onze zaligheid draagt, Zijn knechten de profeten en apostelen geboden Zijn geopenbaarde woord bij geschrift te stellen²; en Hij Zelf heeft met Zijn vinger de twee tafelen der wet geschreven.³ Hierom noemen wij zulke schriften: Heilige en Goddelijke Schriften.⁴

¹ 2 Petr. 1:21.

² Ex. 24:4; Ex. 34:27; Ps. 102:19; Hab. 2:2; Openb. 1:11, 19.

³ Ex. 31:18.

⁴ 2 Tim. 3:16.

Artikel 4. De canonieke boeken.

Wij vervatten de Heilige Schrift in twee Boeken, des Ouden en des Nieuwen Testaments, welke zijn canonieke Boeken, waar niets tegen valt te zeggen. Deze worden aldus geteld in de Kerke Gods. De boeken van het Oude Testament: de vijf boeken van Mozes, te weten Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium; het boek van Jozua, der Richteren, Ruth, twee boeken van Samuël, en twee boeken der Koningen, twee boeken der Kronieken, genaamd Paralipomenon, het eerste van Ezra, Nehemia, Esther, Job, de Psalmen van David, drie boeken van

Heidelbergse
Catechismus (1563)

Dordtse Leerregels
(1619)

Westminster Confessie
(1647)

Kleine Westminster
Catechismus (1647)

Vraag 19: Waaruit weet gij dat?

Antwoord: Uit het heilig Evangelie, hetwelk God Zelf eerstelijk in het paradijs heeft geopenbaard^a, en daarna door de heilige patriarchen^b en profeten^c laten verkondigen, en door de offeranden en andere ceremoniën der wet laten voorbeelden^d, en ten laatste door Zijn eniggeboren Zoon vervuld.^e

^aGen. 3:15.

^bGen. 12:3; Gen. 22:18; Gen. 49:10.

^cJes. 53:1-12; Jes. 42:1-4; Jes. 43:25; Jes. 49:5-6, 22-23; Jer. 23:5-6; Jer. 31:32-33; Jer. 32:39-41;

Mi. 7:18-20; Hand. 10:43;

Hand. 3:22-24; Rom. 1:2; Hebr. 1:1.

^dHebr. 10:1, 7; Kol. 2:7; Joh. 5:46.

^eRom. 10:4; Gal. 4:4; Gal. 3:24; Kol. 2:17.

Vraag 22: Wat is dan een christen nodig te geloven?

Antwoord: Al wat ons in het Evangelie beloofd wordt^a, hetwelk ons de artikelen van ons algemeen en ongetwijfeld christelijk geloof in een hoofdsom leren.

^aJoh. 20:31; Matth. 28:19; Mar. 1:15.

Vraag 98: Maar zou men de beelden in de kerken als boeken der leken niet mogen dulden?

Antwoord: Neen; want wij moeten niet wijzer zijn dan God, Dewelke Zijn Christenen niet door stomme beelden^a, maar door de levende verkondiging Zijns Woords wil onderwezen hebben.^b

^aJer. 10:8; Hab. 2:18-19.

^bRom. 10:14-15, 17; 2 Petr. 1:19; 2 Tim. 3:16-17.

Hoofdstuk 1, artikel 3.

En opdat de mensen tot het geloof worden gebracht, zendt God goedertierenlijk verkondigers van deze zeer blijde boodschap, tot wie Hij wil en wanneer Hij wil; door wier dienst de mensen geroepen worden tot bekering en het geloof in Christus, den Gekruisigde. Want hoe zullen zij in Hem geloven, van Welken zij niet gehoord hebben? En hoe zullen zij horen, zonder die hun predikt? En hoe zullen zij prediken, indien zij niet gezond worden? (Rom. 10:14-15).

Hoofdstuk 2, artikel 5.

Voorts is de belofte des Evangelies, dat een iegelijk, die in den gekruisigden Christus gelooft, niet verderve, maar het eeuwige leven hebbe; welke belofte aan alle volken en mensen, tot welke God naar Zijn welbehagen Zijn Evangelie zendt, zonder onderscheid moet verkondigd en voorgesteld worden, met bevel van bekering en geloof.

Hoofdstuk 3-4, artikel 8.

Doch zovelen als er door het Evangelie geroepen worden, die worden ernstiglijk geroepen. Want God betoont ernstiglijk en waarachtiglijk in Zijn Woord wat Hem aangenaam is, namelijk dat de geroepenen tot Hem komen. Hij belooft ook met ernst allen, die tot Hem komen, en geloven, de rust der zielen en het eeuwige leven.

Hoofdstuk 1 De Heilige Schrift

II. Onder de naam Heilige Schrift, of Woord van God verstaan wij nu alle boeken van het Oude en het Nieuwe Testament. Deze zijn als volgt:

Het Oude Testament

Genesis
Exodus
Leviticus
Numeri
Deuteronomium
Jozua
Richteren
Ruth
1 Samuël
2 Samuël
1 Koningen
2 Koningen
1 Kronieken
2 Kronieken
Ezra
Nehemia
Esther
Job
Psalmen
Spreuken
Prediker
Hooglied
Jesaja
Jeremia
Klaagliederen van Jeremia
Ezechiël
Daniël
Hosea
Joël
Amos
Obadja
Jona
Micha
Nahum
Habakuk
Zefanja
Haggai
Zacharia
Maleachi

Vraag 2: Welke leefregel heeft God gegeven om ons te leren hoe we Hem kunnen verheerlijken ons in Hem kunnen verheugen?

Antwoord: Het Woord van God, zoals het in de geschriften van het Oude en Nieuwe Testament geschreven is¹, is de enige leefregel om ons te leren hoe we God kunnen verheerlijken en ons in Hem verheugen.²

Antwoord: Het Woord van God, zoals het in de geschriften van het Oude en Nieuwe Testament geschreven is¹, is de enige leefregel om ons te leren hoe we God kunnen verheerlijken en ons in Hem verheugen.²

¹2 Tim. 3:16; Ef. 2:20.

²1 Joh. 1:3-4.

Vraag 3: Wat leert de Schrift in de eerste plaats?

Antwoord: De Schrift leert in de eerste plaats wat de mens moet geloven over God, en welke plichten God van de mens vraagt.¹

¹2 Tim. 1:13; 2 Tim. 3:16.